

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА ПАРЛАМЕНТСЬКА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР З ПИТАНЬ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА

ДЗК

Випуск 6/4

2016 р.

ПРО СПІЛЬНІ КУЛЬТУРНІ ПРОЕКТИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ
НА ПРИКЛАДІ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
ГРОМАДСЬКОГО ПРОСТОРУ

*(оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та
неопублікованими документами за 2015–2016 рр.)*

Теза про нову Україну для нових українців – людей, які хочуть розвиватися самі й змінювати світ навколо себе, аби наша країна стала Європою не тільки на карті – є чи не найпопулярнішою на сьогоднішній день. Поряд із цим, на шляху до європейської інтеграції постає питання про необхідність впровадження в Україні європейських і світових стандартів.

Якісно новий формат відносин, на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції», визначає Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яку було ратифіковано 16 вересня 2014 року Верховною Радою України та Європейським Парламентом синхронно. За своїм обсягом і тематичним охопленням – це найбільший міжнародно-правовий акт за всю історію України та найбільший міжнародний договір з третьою країною, коли-небудь укладений ЄС.

Цей документ є не тільки стратегічним орієнтиром для системних соціально-економічних змін в Україні – наразі він став поштовхом до розвитку креативного сектору, що загалом сприятиме проведенню реформ у галузі культури [1].

Важливо зазначити, що в червні 2016 року Перший заступник Міністра культури України С. Фоменко відвідала з робочою поїздкою Брюссель (Королівство Бельгія), де у складі української делегації взяла участь у засіданні підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації між Україною та ЄС.

У ході цієї зустрічі С. Фоменко доповіла про стан співробітництва України з ЄС у галузі культури, а також представила основні пріоритети діяльності профільного міністерства на найближчу перспективу. Перший заступник Міністра культури України підкреслила, що серед основних завдань у цьому кон-

тексті – трансфер знань і найкращих практик на місцевий рівень для здійснення модернізації культурної інфраструктури, а також перетворення закладів культури на соціальні інститути згуртованості територіальних громад.

Також під час цього візиту вперше українською стороною було порушено питання участі України у 2017 році в програмі ЄС Креативна Європа на пільгових умовах. Остаточного рішення Європейської Комісії слід очікувати до кінця липня 2016 року [2; 3].

До речі, «Креативна Європа» – це не перша й далеко не єдина програма Європейського Союзу, спрямована на підтримку креативних і культурних індустрій. Вона об'єднала дві попередні підпрограми «Культура» і «МЕДІА» з новим секторальним напрямом, що включає в себе GuaranteeFacility – інструмент полегшення доступу культурного та креативного секторів до джерел фінансування шляхом надання гарантій. Запуск проекту відбудеться влітку 2016 року. Європейський Союз зацікавлений у підтримці такої діяльності, яка принесе користь культурному і креативному секторам, і буде сприяти досягненню цілей стратегії соціально-економічного розвитку «Європа 2020» та її основним ініціативам [4].

Останні аналітичні звіти ЮНЕСКО також визнають за креативними індустріями ядро новітніх економічних процесів. Модель розвитку, в основі якої – політика росту, що керується гаслом «економіка понад усе!», давно вичерпала себе. Втративши динамізм, економіка перестала служити цілям розвитку суспільства. Відтак мислення про розвиток нині об'єднується навколо гасла «культура понад усе!». Тож представники владних інституцій Європи і світу працюють над створенням і впровадженням інноваційних культурних стратегій [5].

У нашій державі головні напрями здійснення ефективних кроків щодо реформування та розвитку галузі культури, зокрема, в плані її економічної ефективності, визначає Довгострокова стратегія розвитку культури України, прийнята Урядом 1 лютого 2016 року.

Цей крок продиктовано викликами часу та необхідністю здійснення конструктивних реформ, однією з яких є створення умов для творчої активності громадянина. В глобальному масштабі йдеться про формування в Україні громадянського суспільства європейського рівня.

5 квітня 2016 року Вінниця стала місцем проведення грандіозного заходу – Всеукраїнської практичної конференції «Політика спільної дії: демократичність, децентралізація, компліментарна субсидіарність, міжкультурний діалог», яка зібрала 118 представників з 15-ти регіонів України. Ініціатори проведення: Український центр культурних досліджень при Міністерстві культури України, Громадські організації Центр розвитку «Демократія через культуру» (Київ),

«Інститут культурної політики» (Вінниця) за підтримки Гете-Інституту в Україні.

Основною темою обговорення були практичні кроки з імплементації Довгострокової стратегії розвитку культури України в плані регіональних та місцевих вимірів. За словами голови ГО «Інститут культурної політики» та радника Вінницького міського голови з питань культурної політики І. Френкель, практична конференція – це дуже рідке явище в цій сфері. Як правило, культурні менеджери та експерти приховують свої напрацювання. Проте у зв'язку із прийняттям давно очікуваної Стратегії та гострою необхідністю реформування галузі, проведення такого заходу, який би зібрав разом формальних і неформальних лідерів культури України, було конче потрібно. І це дуже важливо, адже між двома групами є відмінність.

Так, неформальні лідери більше вболівають за свою справу, знаються на написанні грантових заявок, на впровадженні проектів при малому обсязі фінансування. Вони готові сприймати нові тенденції, вивчати іноземні мови тощо. Вони не чекають, не шукають виправдань, не жаліються. Серед формальних лідерів це доволі рідкісне явище. Як показав досвід конференції, лише чверть присутніх на ній формальних лідерів готові до змін, причому, як правило, це люди віком до 40–45 років.

На переконання члена правління ГО «Інститут культурної політики» та модератора заходу П. Третякова, найбільшою проблемою сьогодення є невміння, а в багатьох випадках і небажання чути один одного як з боку чиновників, так і з боку представників громадських організацій. Але під час конференції було презентовано такі досвіди, коли влада й громадськість об'єднувались і досягали добрих результатів. Як модератор конференції П. Третяков упевнений, що сам процес спілкування у форматі подібних зустрічей, обов'язково принесе позитивні результати в майбутньому.

Окрему увагу учасники заходу приділили презентації двох інноваційних міжнародних проектів, присвячених проблемам і перспективам взаємодії місцевих громад та ефективному використанню ними наявних культурних і творчих ресурсів.

Перший з них – PLAN Z, втілений у життя за підтримки Гете-Інституту в Україні та Міністерства закордонних справ України в Німеччині. Проект має на меті довести «м'яку» роль культури для економічного розвитку території на базі маленького міста України – Жмеринки. Окрім цього він виконує освітню функцію – надати якомога більше інформації менеджерам культури.

Неабияку цікавість поміж представників креативної спільноти викликала книга «PLAN Z: поради для агентів культурних змін». У передмові до книги директор Гете-Інституту в Україні Беате Кьолер наголосила, що це розповідь

про реалізацію конкретних проектів та стратегічних трансформацій українського культурного середовища. Публікація є одночасно історією успіху вітчизняних культурних менеджерів і набором рекомендацій для тих, хто наслідиться слідувати їх шляхом. Досвід доводить, що зміни можливі навіть у непростому сьогоденні, тож варто його використовувати та починати зміни у власному оточенні [6; 7; 8].

Міжнародний проект COMUS в Україні представив учасникам конференції блискучі результати участі в ньому маленького міста Прилуки Чернігівської області. Слід зазначити, що унікальна для нашої держави програма «Урбаністичні стратегії в історичних містах, скеровані громадою» (COMUS) – це спільний проект Ради Європи та Європейської Комісії. Партнером є Організація міст всесвітньої спадщини в Європі та Міністерство культури України. Його мета – розробка інноваційних моделей планування, що сприяють розв’язанню практичних проблем в історичних містах.

Такі моделі та рішення щодо реабілітації культурно-історичної спадщини та її сучасного використання, розв’язання соціальних проблем, розвитку туризму та торговельних зон, використання пустищ тощо мають відповідати європейським нормам і тенденціям, аби стати привабливими для міжнародних інвесторів.

Проект, що стартував на початку січня 2015 року, наразі реалізовується в шести країнах Східного партнерства – Азербайджані, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдові та Україні, від кожної з яких представлено одне пілотне місто і два супровідні міста. Пілотним містом в Україні за результатами конкурсу було визначено Прилуки. В результаті місто отримало статус асоційованого члена Організації міст всесвітньої спадщини та можливість розміщувати промоційні матеріали на веб-ресурсах цієї організації, а також Ради Європи [8; 9].

Яскраві досягнення з точки зору побудови партнерських відносин на регіональному (між східною та західною частинами України) та міжнародному рівнях за допомогою засобів культури продемонстрував проект «Подолання стереотипів заради надії та довіри», в якому взяли участь Павлоград, Луцьк та шведське містечко Бутчирка. Такі зустрічі сприяють подоланню стереотипів, нав’язаних, приміром, певним історичним часом, шляхом налагодження відкритого діалогу.

Звітувала про свою діяльність за 2012–2015 роки й Українська платформа інтеркультурних міст, що діє в рамках програми Ради Європи/ЄС «Інтеркультурні міста». Керівник Центру «Демократія через культуру», директор Українського Центру культурних досліджень О. Буценко, зокрема поінформував учасників конференції про те, що угода між Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури України, ГО «Демократія через культуру» (як

офіційного повноваженого виконання програми в Україні) та Радою Європи мала кінцевий термін – 2015 рік. Він також звернув увагу учасників конференції на той факт, що сьогодні наша держава та європейські країни опинилися під іншими викликами, тому було вирішено припинити діяльність української платформи Інтеркультурних міст та переформатувати існуючу мережу в платформу «Міста політики спільної дії». На переконання І. Френкель, саме така трансформація дасть більш широкі можливості для розвитку культури, особливо враховуючи необхідність подолання стереотипів із штучно створеною мовною проблемою та існуючу проблему інтеграції вимушених внутрішніх переселенців.

Власне, всі презентації і обговорення виявилися цікавими, живими, дискусійними та по-справжньому корисними, оскільки учасники говорили про конкретні речі: як виховати містянина – сучасного та культурного, як надати можливість митцям – офіційно визнаним та неформальним – трансформувати міське середовище в культурний простір, нарешті – чи можна робити все це, не маючи особливого фінансування [8].

Сьогодні креативна економіка реформує європейські міста. Загалом окреслена тенденція віддзеркалює не тільки інноваційний розвиток культурних просторів Європи, це – пріоритет культурної політики будь-якої розвинутої країни світу. Тож зміщення світових акцентів на користь креативного сектору та визнання культури двигуном економіки відкриває неабиякі можливості для створення нових осередків культурної активності.

З часів радянської індустріалізації в багатьох українських містах зводилися заводи та фабрики, комбінати та заготівельні споруди. Часи минули, виробництво згорнулось, однак, як нагадування цього минулого, індустріальні будівлі без жодної користі пустують у наших містах, перетворюючи навколишні території на непролазні хащі. Часто такі споруди, чи те, що від них залишилось, розміщено поряд з житловими кварталами, що перетворює останні на депресивні райони міст, уповільнюючи їх розвиток [10].

Натомість досвід багатьох європейських міст демонструє приклади трансформації колишніх промислових будівель у яскраві, оновлені культурні центри, які перетворюють весь район на комфортну територію і привабливий простір для інвестицій.

Покинутий завод – ідеальне місце, де мешкають дизайнери, журналісти, музиканти й художники, для яких високі стелі і можливість працювати цілодобово є важливішими за побутовий комфорт.

Законодавцями моди на арт-кластери та переобладнання занедбаних промислових підприємств стали британці. Здається, в цій країні вже не залишилося кинутих заводів. Згадати хоча б музей Tate в Лондоні. У 1981 році на південно-

му березі Темзи через нерентабельність була закрита мазутна електростанція. І з 2000 року територію колишнього підприємства почали розвивати як арт-кластер, який зараз вважається наймасштабнішим в Європі. А турбінний зал колишньої електростанції (160 метрів в довжину і висотою в 10 поверхів) – найбільше виставкове приміщення міста. Його відвідувачів зазвичай вражають найрізноманітніші за значенням експозиції: і гігантське штучне сонце, і порцеляновим насінням соняшнику, розсипаним по всій підлозі.

Інший відомий арт-кластер – нью-йоркський район Сохо. Після занепаду текстильного виробництва в 1950 році це було досить депресивне місце. Але і галеристи почали орендувати за невеликі гроші на території 30-гектарного району величезні приміщення з високими стелями. А в 1990-х заможні радикальні художники та бізнесмени зробили Сохо модним, що значно підняло ціни на нерухомість у цьому районі [11].

Як видно з прикладу, найціннішим ресурсом у процесі такого перетворення є, все ж таки, креативний сегмент суспільства. Позаяк саме творчі люди здатні наповнити бетонні стіни колишнього заводу чи фабрики новим, якісним та конкурентоспроможним культурним продуктом, залучаючи місцеве населення до інтеграції, взаємодії і творення культурних індустрій [10].

Все частіше в Україні можна почути про організацію чергового творчого кластеру на території покинутого заводу. Заповзятливі українці беруться за ревіталізацію старих будівель та промислових споруд. І створюють на їх території творчі простори, в яких проводять різні культурні та бізнес-заходи. Значна площа таких арт-кластерів дозволяє розмістити одразу декілька творчих локацій, таких як галереї, майстерні, дизайн-студії, арт-кафе, експериментальні майданчики тощо.

Творчий кластер, або арт-кластер, по своїй суті є культурним центром. Це місце, яке об'єднує на своїй території творчих підприємців, культурних діячів і митців, тобто – спільноту творчо орієнтованих підприємців, які взаємодіють на замкнутій території. Такі місця призначені не лише для роботи, але й для життя, спілкування та генерування нових ідей.

В Європі подібні ініціативи мають величезну підтримку муніципалітетів і федеральних органів, які для вирішення соціальних питань виробляють конверсію постіндустріальних просторів в культурні простори. Вкладають в це до 70% бюджету проекту.

У зв'язку з поступовим переходом від індустріальної моделі розвитку до постіндустріальної, де культура тісно переплетена з економікою та відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку суспільства, сучасний творчий підхід відкриває нові можливості для реалізації культурних проектів і організації творчих підприємств [12].

Ідеї нових мистецьких майданчиків та арт-кластерів обов'язково треба розвивати, оскільки зараз на них сформувався значний суспільний запит. Так, за останні кілька років в Києві вже з'явилося кілька арт-кластерів: завод на Видубичах, Мала опера, Closer, Вежа, ВДНХ. Іноді подібні культурні проекти можуть стати хорошим маркетинговим ходом для підтримки бізнесу.

Приміром, таким проектом для центру торгівлі «Даринок» став Арт-завод Платформа, розташований на території покинутого ще в 1990 році Дарницького шовкового комбінату. Територія площею в 65 тисяч квадратних метрів протягом 30 років практично не використовувалася. Тільки деякі будівлі здавалися під склади.

Задум про створення арт-кластеру належав власнику центру торгівлі, який привіз цю ідею з Лондона, батьківщини подібних культурних проектів. Так почалася ревіталізація промислової території, прилеглої до ЦТ «Даринок». Запросили вуличних художників, вони прикрасили стіни покинутих цехів, привели в порядок їх ззовні. Будівлю зміцнили там, де це було необхідно, прибрали територію тощо. Адже сенс арт-кластерів в тому, щоб, не порушуючи інфраструктуру, облагородити її, зробити зручною для творчості.

Всі культурні заходи, які проводяться в арт-кластері, повинні бути максимально різноманітними, щоб відвідувачі були присутні на них понад дві години. Тому, формат кожного заходу Арт-заводу Платформа ретельно обговорюється. Наприклад, на фестивалі сучасного мистецтва влаштовували змагання вуличних художників, на окремих закритих і відкритих сценах київські театри показували свої вистави. До того ж, були різні екстремальні видовища, такі як стрибки на велосипедах, мотоциклах, тобто цей фестиваль допоміг охопити більшу нішу – вуличне мистецтво загалом.

Арт-кластер може стати ще й прибутковим бізнес-проектом, об'єднавши на своїй території творчих підприємців. Деяким з них треба надавати орендні канікули, оскільки людям потрібно спочатку дати можливість заробити і стати прибутковими. Таким чином, сьогодні можна не тільки рятувати від руйнації непривабливі й занедбані промислові зони, але і досить успішно розвивати креативний сектор економіки країни [13].

До слова, на Заході такий процес називається джентрифікація. Термін почав застосовуватися з 1960-х років коли промислові об'єкти у великих містах США і Європи перероблялися під житло, офіси або культурні об'єкти [14].

Якось, розмірковуючи про майбутнє промзони на Видубичах, керівник Київського Центру Сучасного Мистецтва «ДАХ» і директор фестивалю ГОГОЛЬFEST В. Троїцький влучно примітив: «Житло там можна будувати, бізнес-центр теж. Там нічого, крім мистецтва, не виживе!» [15].

Музика, театр, перформативне мистецтво, продакшн і дизайн-студії, шоу-руми, коворкінг, майстерні, освітні програми в усіх областях – ось далеко не повний перелік креативу, покликаною сформувати в Україні середовище для успішного виробництва культурного продукту. І все це можна втілити на колись покинутій території промислового об'єкта.

Відомо, що до цього часу в Україні існує дуже багато типових пострадянських містечок із безліччю занедбаних об'єктів часів СРСР. Але тут практично нічого позитивного не відбувається – місцеві культурні співтовариства слабкі, а замкнуті на своїх проблемах люди навіть не намагаються ініціювати якісь зміни. І це дуже прикро. Мабуть тому так важливо розповідати про сміливі сучасні проекти, які здійснюються у нас, в Україні, які б надихали громадян, давали їм надію на краще майбутнє і віру у власні сили [16].

Безперечно, ядром сучасного суспільства є креативний клас, представники якого змінюють наше майбутнє, як у випадку з трансформацією громадського простору звичайного українського містечка Жмеринка, учасника вищезгаданого проекту PLAN Z. Адже започаткований тут великий розважальний проект – «Валіза–Враження–Вокзал», став відомим на всю Україну і не тільки. Саме такого комплексного креативного та сучасного дійства українські містечка ще не знали [8].

Якщо брати сучасне реформування міст, воно дозволяє всім без виключення активно залучатися в процес упорядкування публічного простору. Пріоритетом може стати, наприклад, оживлення ролі мистецьких інституцій, створення креативних просторів тощо. Звичайно, кожне місто вирішує це по-своєму, але слід усвідомити, що підтримка актуальних громадських ініціатив із залученням широкого кола учасників завжди дає позитивні результати.

Довести той факт, що мистецтво є кориснішим за місце для паркування автомобілів, взялися ентузіасти з Полтави, які власними силами взялися рятувати від руйнування Кадетський корпус, пам'ятку національного значення. А оскільки ревіталізація – справа і довга, і кропітка, разом полтавські активісти повернули життя і на турбомеханічний завод, створивши на його основі перший у місті арт-кластер.

Регіональним центрам дуже потрібні арт-простори, які б впливали на створення ідентичності, яка приходить на зміну українсько-радянській шароварщині. Кадетський корпус – велика і красива будівля XIX століття в центрі Полтави. Спочатку громада вирішила зробити власними силами її прибирання. Потім у корпусі провели імпровізовану виставку – перший Кадетаріум – яка натомість отримала величезний резонанс. Хоча подія тривала всього один день, її встигли відвідати півтори тисячі чоловік.

Другий Кадетаріум вже не був імпровізацією – до заходу готувалися півтора місяці. Він також був одноденним, але його відвідали вже 5 тисяч осіб. На жаль, стан Кадетського корпусу досить проблемний для проведення таких масштабних заходів – складно гарантувати безпеку відвідувачам. Тому активістам громадського руху довелося передислокуватися, і подібні виставки вони стали проводити просто неба, в парку навпроти.

Пішли містянам на зустріч у керівництві торговельно-розважального центру «Київ», запропонувавши приміщення колишнього турбомеханічного заводу, яке знаходиться в їхньому володінні. Спершу на території заводу відбулася виставка під назвою „Реконструкція”, знову дуже спонтанна. А згодом її організатори усвідомили, що простір може функціонувати і на постійній основі. Так почалася історія арт-платформи «11», на ґрунті якої виникла ініціатива «P.Art.Ter».

Частина величезної площі арт-кластеру виділяється під експозиції, інша – під театр і музичні виступи, є ще майданчик для популяризації громадських ініціатив, де їх представники читають лекції.

Щодо Кадетського корпусу, це був лише старт, тож зараз треба виходити на новий рівень. Головне, що на руйнування пам’ятки вдалося звернути увагу – в Полтаві розвернувся масштабний дискурс навколо цієї теми.

Крім того, полтавські ініціатори змін мають амбітну мету децентралізувати культурне життя всієї країни, щоби потужні конкурентоспроможні острівці культури, мистецтва, креативу загалом стали неодмінним атрибутом регіональних центрів.

І дійсно, Полтаву називають духовною столицею України, але за фактом нічого духовного тут не відбувається. Маленькі міста України чимось схожі. Вони провінційні, спокійні, трохи пасивні. Проте в кожному місті треба шукати якусь особливість [17].

Звісно, творення креативного простору – задача не з легких. Лідерам від культури треба залучати в свою команду якомога більше активних людей, молодь, спрямувати їхню діяльність у русло креативу та ще й шукати порозуміння із місцевою владою, перетворивши останню з противника в союзника.

Унікальним є досвід Кременчука, невеличкого індустріального міста на тій самій Полтавщині, де культура ніколи не була в пріоритеті місцевої політики, бо відправною точкою розвитку завжди вважали винятково промисловість. Тут завдяки активності місцевої громади протягом 2015 року відбулася масштабна трансформація суспільного простору.

Поштовхом для розвитку став проект «Трансформація», який поставив собі за мету дослідження та переосмислення порожнього простору міста. В результаті Художній салон радянського зразка вдалося перетворити на відкритий

арт-простір, а на території покинутого кінотеатру провести масштабний фестиваль урбаністики та сучасного мистецтва.

«Трансформація» розпочала свою діяльність, відколи європейський фонд «Тандем» зацікавився розвитком Кременчука та знайшов місцевих кураторів – активістку організації «Культурний діалог» І. Каць і В. Миронюк, представницю ГО «Communa ASBL» (Брюссель, Бельгія).

До слова, на вивчення і перетворення занедбаних просторів фонд «Тандем» виділив грант у розмірі 5 тисяч євро. Метою проекту стала демонстрація того, як занедбані міські об'єкти перетворюються на майданчики для концертів, вечірок, а також художні галереї та арт-простори.

Активістам Кременчука вдалося не тільки домовитися про трансформацію простору, але й зібрати навколо проекту групу місцевих і київських урбаністів.

У рамках серії художніх резиденцій протягом трьох місяців українські та бельгійські художники працювали разом, створювали мультикультурний вільний простір, де згодом і було проведено фестиваль «Трансформація».

Крім робіт сучасних художників, тут з'явилися графіті, а прямо біля входу вивісили гамаки, якими можуть користуватися всі охочі. В оновленому культурному просторі міста проходять майстер-класи, лекції, кінопокази, виставки та благодійні акції. Тут розмістилася і невелика кав'ярня, яка завдяки доступу до WiFi може перетворюватися на креативний простір.

Наступним об'єктом для трансформації було обрано покинутий кінотеатр в Придніпровському парку міста. Спочатку гравці проекту домовилися з місцевою владою щодо проведення фестивалю. Потім через соцмережі залучили до облаштування місцевих жителів. Всього над проектом працювало кілька десятків людей – вони вивезли з покинутого приміщення машини сміття, зробили косметичний ремонт, розмалювали деякі стіни, у дворі встановили велопарковки. Вдихати друге життя в кінотеатр допомагали також хлопці з бельгійської спільноти «Густанд».

Отже, це був дуже успішний досвід, адже в Кременчуці члени ГО «Культурний діалог» змогли зробити так, що неофіційна культура міста почала ставати видимою [16].

Як мистецький майданчик для місцевих талантів ентузіасти використовують старовинний дворик, що зберігся в Бучачі Тернопільської області. Назвали проект – «Арт-двір». Щонеділі тут – концерти, літературні вечори, вистави. У під'їзді будинку розгорнуто виставки світлин на різну тематику, поштових листівок, вишитих картин тощо.

Ініціатор проекту – музикант, громадський діяч В. Гребеньовський. Колись він разом із музичним гуртом грав на вулицях німецького Дрездена, непо-

далік знаменитої картинної галереї. Там і почерпнув автор свою ідею про створення мистецького дворику: бачив, як там бережуть свою старовину.

У рідному місті його підтримала громадськість – так і з'явився цей невеличкий за масштабом, але дуже корисний для громади міста проект. А незабаром В. Гребеньовський буде координувати новий проект – Дні Пінзеля у Бучачі, заплановані на червень 2016 року [18].

На завершення можна навести приклад Львова. Здійснюваний в місті проект – зовсім іншого плану, адже в цьому випадку за облаштування креативного простору взявся громадянин іншої держави, що є доволі незвичним як для непростой, м'яко кажучи, ситуації в країні, так і для нашої пострадянської ментальності.

Питання приміщень для культурного простору Львова віддавна є вельми актуальним, адже «креативно» налаштована місцева громада весь час ініціює різноманітні заходи сучасного мистецтва – перформативного, музичного, театрального. Часом, вони відбуваються у невідповідному для таких подій, тісному приміщенні.

Звісно, ідеальне місце для такої творчої лабораторії – індустріальна будівля, яка здатна перетворитися на простір втілення сміливих креативних рішень та ідей, як от приміщення львівської Фабрики повидла, що наразі отримала всі шанси стати одним із найкращих арт-кластерів міста та генератором розвитку сучасної самодостатньої української культури в масштабах країни. Тим більше, що будівля зовсім нещодавно отримала нового власника.

Історик Гаральд Біндер, швейцарець за походженням, котрий давно мешкає в Австрії, вперше відвідав Україну ще 20 років тому. На той момент у нього був виключно науковий інтерес – він писав дисертацію про історію Галичини. Але саме тоді, за словами самого Гаральда Біндера, він розгледів потенціал України й згодом вирішив почати реалізовувати в ній власні проекти.

Ще у 2004-му році науковець і бізнесмен заснував у Львові Центр міської історії Центрально-Східної Європи, який займається вивченням історії міста, розвитком публічної сфери й надає стипендії молодим науковцям, що працюють у цьому напрямі. Для реалізації цього проекту він створив у Відні спеціальний фонд за родинні кошти.

Фабрика повидла – це споруда, яка більше нагадує замок. Її було збудовано ще на початку ХХ століття. За радянських часів у фабричних приміщеннях розташовувався винзавод «Укрголоввино». У 1970-х підприємство перепрофілювали на цех переробки овочевої бази. До речі, кажуть, що повидло в нині порожніх цехах, які називають «фабрикою повидла», ніколи не виробляли. Не збирається виробляти там повидло й Гаральд Біндер, хоча свій новий проект у Львові він і називає «Jam Factory» – тобто «Фабрика повидла».

Під час свого інтерв'ю для німецької державної телерадіокомпанії Deutsche Welle, яка мовить на закордоння, підприємець розповів, що планує облаштувати у Львові мистецький простір, де буде представлено абсолютно різні культурні напрями. За його задумом, у головному холі буде експонуватися сучасне мистецтво, живопис, у іншому залі будуть аудіовізуальні інсталяції, ще в одному приміщенні планується зробити, постійно функціонуючу мистецьку резиденцію-майстерню, де будуть проводитися різні майстер-класи й лекції. Це буде зона, де митці зможуть вільно працювати і навчатися. Крім того, в будівлі буде кафе, а в дворикі облаштують сцену для різноманітних концертів та кінопоказів.

Кінцева мета – створити таку мистецьку платформу, яка, в першу чергу, буде слугувати українській молоді, що цікавиться мистецтвом. Важливо також зробити центр відкритим і для європейських митців. Гаральд Біндер хоче налагодити міжнародну культурну співпрацю. Двері закладу не мають закриватися, центр має постійно функціонувати і об'єднувати навколо себе зацікавлених людей.

Щодо історії придбання будівлі, до цього вона належала українському бізнесмену, який придбав її ще до фінансової кризи, хотів там відкривати свій бізнес. Але через фінансові проблеми фабрика фактично простоювала аж допоки її не почали використовувати в своїх цілях львівські митці. Вони організовували там різноманітні виставки, культурні заходи, одного разу там навіть проходив «Lviv Fashion Week» (Львівський тиждень моди). Тобто, колишній власник дозволив експлуатувати цю будівлю, але проблема в тому, що вона була в аварійному стані й потребувала негайного ремонту. З одного боку це надавало мистецького шарму, але з іншого – загрожувало життю митців і відвідувачів. Саме тоді австрієць вирішив купити цю споруду і привести її до ладу.

Примітно, що Культурний центр «Jam Factory» не фінансуватиметься спеціальним фондом родинних коштів, як у випадку з Центром міської історії. Кошти надходять з товариства з обмеженою відповідальністю «Harald Binder Cultural Enterprises», а також від міжнародних культурних організацій, з якими співпрацює команда новоствореного творчого кластеру.

Стосовно реконструкції будівлі, було проведено невеличкий, за словами її нового власника, тендер, щоб знайти головного архітектора, який буде вести цей проект, і в ньому виграло віденське архітектурне бюро Atelier Stephan Rindler, яке спеціалізується на оформленні сучасних приміщень у стилі лофт.

Варто зауважити, що віденські архітектори тісно співпрацюють із львівським архітектурним бюро, бо суто із бюрократичної точки зору, цю будівлю реставрувати не так вже й просто, оскільки вона входить до переліку архітектурної спадщини і деякі рішення по ній ухвалюють безпосередньо в столиці. Всі

ці бюрократичні речі, на жаль, уповільнюють процес, але без них ніяк не можна розпочати роботи. Незважаючи на це, Гаральд Біндер сподівається, що максимум через рік його команда зможе почати повноцінно працювати.

Оскільки це вже не перший проект бізнесмена і мецената у Львові, німецьку аудиторію зацікавили питання: чи підтримує Україна подібні ініціативи та чи важко іноземцю реалізувати їх в нашій державі?

На переконання Гаральда Біндера, Львів із самого початку був відкритим для нових пропозицій, одразу з'явилося багато корисних знайомств з окремими людьми, які були зацікавлені в реалізації таких проектів. Але, звісно ж, були і складнощі. Наприклад, купуючи будівлю Фабрики повидла, необхідно було купувати її, в буквальному сенсі, частинами через бюрократичні перепони. Але з іншого боку, багато хто на Заході думає що в Україні все відбувається дуже халатно та аби як, але в бізнесмена склалося інше враження.

Торкаючись питання про політичну та економічну ситуацію в Україні, Гаральд Біндер відверто зізнається, що купив це приміщення вже тоді, коли побачив, що є надія на стабілізацію ситуації. Це не був той найстрашніший критичний період, коли було невідомо, як воно буде далі. Звісно ж, це – ризик, і це – однозначно не теж саме, якби реалізовувався подібний проект у Відні. Але, надзвичайно важливо, на думку швейцарця, котрий є громадянином Австрії і має арт-бізнес у нашій країні, показати, що навіть у такі непрості часи, є люди, котрі вірять в майбутнє України [19].

Іноді минулим прикриватися дуже зручно: Котляревський, Гоголь, Леся Українка. Минуле – це добре, але час братися за пошук нових форм вираження української культури аби творити сьогодення. Саме зараз необхідно показати світові, що Україна може ще щось, окрім якихось негативних речей, тобто показати себе з іншого, позитивного боку, і без культури й мистецтва тут ніяк не обійтись.

Список першоджерел

1. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/=control/uk/publish/article?art_id=248387631.

2. Перший заступник Міністра культури Світлана Фоменко бере участь у засіданні підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету Асоціації між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245102101&cat_id=244913751.

3. Під час зустрічі у Брюсселі Україною було вперше порушене питання щодо продовження участі у програмі Креативна Європа на пільгових умовах

[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245102814&cat_id=244913751.

4. Платонова А. «Не все крутиться тільки навколо гарної ідеї»: як і чому подаватись на програму ЄС / Анастасія Платонова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culturepartnership.platfor.ma/574f274b6b368/>.

5. Іщенко В. Культурна революція чи реформа? Польські активісти змінюють міста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://life.pravda.com.ua/culture/2016/05/19/212486/>.

6. У Вінниці обговорять практичні кроки з імплементації Довгострокової стратегії розвитку культури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://i-pro.kiev.ua/content/u-vinnitsi-obgovoryat-praktichni-kroki-z-
implementatsiyi-dovgostrokovoyi-strategiyi-rozvitku](http://i-pro.kiev.ua/content/u-vinnitsi-obgovoryat-praktichni-kroki-z-implementatsiyi-dovgostrokovoyi-strategiyi-rozvitku).

7. Про міжкультурні зв'язки та стратегію розвитку культури говоритимуть у Вінниці фахівці з усієї України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.iculture.com.ua/novyny/60-pro-mizhkulturni-zviazky-ta-stratehiuu-
rozvytku-kultury-hovorytymut-u-vinnytsi-fakhivtsi-z-usiiei-ukrainy](http://www.iculture.com.ua/novyny/60-pro-mizhkulturni-zviazky-ta-stratehiuu-rozvytku-kultury-hovorytymut-u-vinnytsi-fakhivtsi-z-usiiei-ukrainy).

8. Результати конференції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.iculture.com.ua/novyny/68-rezultaty-konferentsii-pro-zakinchennia-
roboty-ukrainskoi-platfomy-interkulturnykh-mist-ta-stvorennia-novoho-
obiednannia-platfoma-mista-polityky-spilnoyi-diyi-plan-z-ta-comus-i-vidpovid-na-
zapytannia-chy-hotovi-ochilnyky-kultury-do-zmin](http://www.iculture.com.ua/novyny/68-rezultaty-konferentsii-pro-zakinchennia-roboty-ukrainskoi-platfomy-interkulturnykh-mist-ta-stvorennia-novoho-obiednannia-platfoma-mista-polityky-spilnoyi-diyi-plan-z-ta-comus-i-vidpovid-na-zapytannia-chy-hotovi-ochilnyky-kultury-do-zmin).

9. Вітренко А. Імплементація проекту COMUS дозволить реалізувати європейську практику використання культурної спадщини як інструменту соціо-економічного розвитку в українських містах / Андрій Вітренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mincult.kmu.gov.ua/control/uk/-publish/article?art_id=244982384.

10. Регенерація індустриальних споруд [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture.in.ua/projects/regeneration-of-industrial-buildings/>.

11. Опыт монетизации арт-пространства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hub.kyivstar.ua/artpredprinimateli/>.

12. Творчий кластер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://klaster.in.ua/kreatyvnyiklaster/>.

13. Арт-завод: как на Лесной создают кластер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/lifestyle/art-zavod-platfoma/>.

14. Киев культурный. Инструкция, как из завода сделать музей [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://biz.liga.net/all/nedvizhimost/stati/2843783-kiev-kulturnyy-
intruktsiya-kak-iz-zavoda-sdelat-muzey.htm](http://biz.liga.net/all/nedvizhimost/stati/2843783-kiev-kulturnyy-intruktsiya-kak-iz-zavoda-sdelat-muzey.htm).

15. Влад Троицкий: «Пока непонятно, появится ли арт-кластер «Выдубичи» вообще» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bigidea.com/practices/1025/>.

16. Як в Кременчуці вдихають життя в занедбані простори [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bzh.life/posts/kak-v-kremenchuge-vdyhayut-zhizn-v-zabroshennye-prostranstva>.

17. Дольская Е. «Цель – доказать, что искусство выгоднее стоянки»: как энтузиасты создали в Полтаве арт-кластер. – Евгения Дольская [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reinvent.platfor.ma/poltavart/>.

18. Наконечна Л. До мистецтва – через «Арт-двір» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/270220>.

19. Гаральд і «фабрика повидла», або як швейцарець у Львові культуру розвиває [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://lviv.vgorode.ua/news/dosuh_y_eda/283097-na-fabrytsi-povyidla-u-lvovi-oblashtuuit-kreatyvnyi-prostir.

19. Підсумки воркшопу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture.in.ua/projects/regeneration-of-industrial-buildings/conclusion/>.

Матеріал підготувала

Шлепакова Т. Л.

голов. бібліограф відділу наукового аналізу та узагальнення інформації

Комп'ютерне опрацювання та редагування ***І. Г. Піленко***

Підписано до друку 16.06.2016. Обл.-вид. арк. 1,25. Б/т. Зам. 53. Безплатно

Ротапринт НПБ України, Київ–1, Грушевського, 1. Тел. 278–85–12